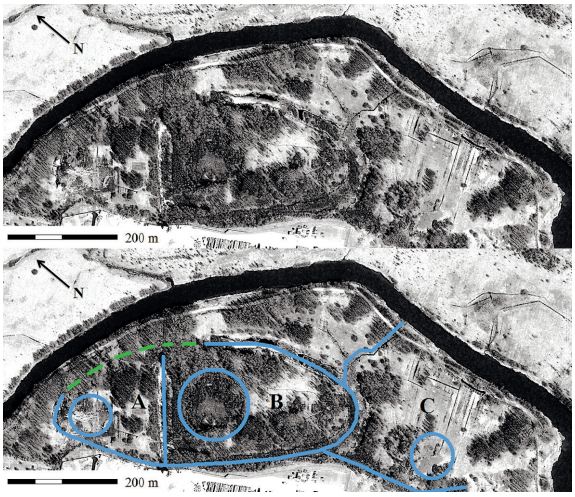
Klaidas Perminas

Žvalgomieji tyrimai spėjamos kuršių piliavietės *Poys* vietoje

2014 m. buvo tęsiami žvalgomieji tyrimai spėjamos kuršių piliavietės *Poys* vietoje, Klaipėdos miesto teritorijoje, tarp Liepų ir Pievų gatvių. 2013 m. žvalgomųjų tyrimų metu buvo aptiktos pylimo liekanos, logiškai išdėstytų struktūrų, geležinių dirbinių, geležies šlako bei apžiestos keramikos, būdingos XII–XIV a., taip pat XVI–XVIII a. žiestos keramikos (*ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 79–83). 2014 m. birželio 25 – liepos 16 d. buvo vykdomi tyrimai, kurių metu ieškota daugiau geležies amžiui būdingų radinių ir struktūrų, galinčių patvirtinti autoriaus nuomonę, jog šioje vietoje lokalizuotina kuršių pilies *Poys* vieta.

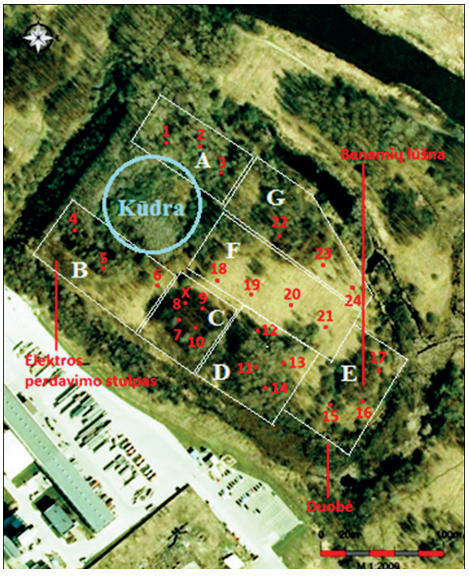
XIII a. šaltiniuose (Kuršo žemės pietinių sričių dalybų 1253 ir 1291 m. aktuose, Kuršo vyskupo ir Livonijos ordino magistro susitarimuose dėl Šv. Mikalojaus bažnyčios Memelyje 1258 m.) minima nemažai kuršių gyvenviečių ir pilių, kurių tam tikra dalis iki šiol nėra lokalizuota. Viena tokių nelokalizuotų pilių yra *Poys*. Rašytiniuose šaltiniuose ji įvardijama kaip pilies apygarda (lotyniškai *castellatura*, vokiškai *burchsukunge*, 1253 m.) ir pilis (lotyniškai *castro*, 1291 m.). Iš dokumentų galima aiškiai suprasti, jog ši pilis yra buvusi dabartinio Klaipėdos miesto apylinkėse, tuometinėje kuršių Pilsoto žemėje.

Tirta vieta yra Klaipėdos miesto teritorijoje, dešiniajame Dangės upės krante, upės vingyje, už maždaug 600 m (matuojant nuo centrinės dalies) į ŠV nuo Liepų gatvės tilto per minėtąją upę. Iš Š, R ir P pusių piliavietę supa Dangės upė, iš V pusės yra įmonės UAB „Vakarų medie-

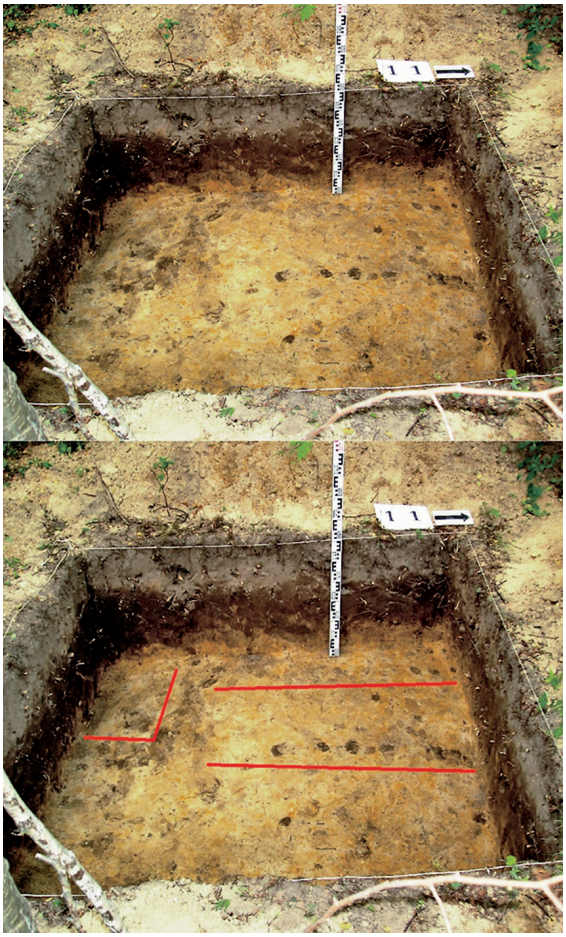
1 pav. Piliavietės struktūra palydovinėje nuotraukoje. K. Permino brėž.

Fig. 1. The structure of the castle site in a 2013 satellite image.

2 pav. 2014 m. žvalgomųjų tyrimų vietos. K. Permino brėž.

Fig. 2. Locations evaluated in 2014.

3 pav. Lygiagrečios kuolaviečių eilės ir struktūra stačiu kampu šurfe 11. K. Permino nuotr.

Fig. 3. Parallel rows of stake marks and a structure with a right angle in test pit 11.

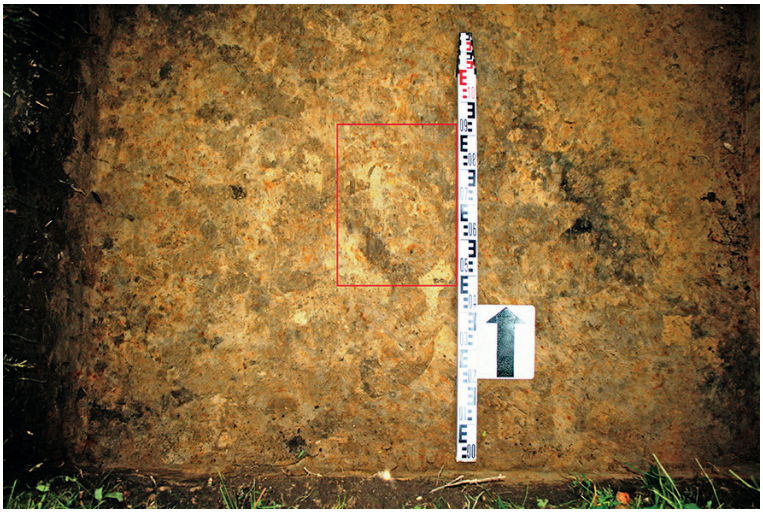
nos grupė“ ir UAB „Betono mozaika“ pastatai. Už maždaug 600 m į R, kitoje Dangės upės pusėje, aukštumoje yra Šaulių kaimas, su kuriuo istoriografijoje hipotetiškai buvo siejama *Poys* pilies vieta. Iki šiol Šaulių kaimo aplinkoje jokių piliavietėms būdingų struktūrų ar archeologinių radinių neaptikta.

Autoriaus tyrinėjamą objektą (spėjamą piliavietę) sudaro 3 dalys (1 pav.): 1. Centrinė, labiausiai įtvirtinta plačiu 20–40 m vandens grioviu. Ji yra apie 310 m ilgio, 160 m pločio, čia ir toliau matuojant vidinėje griovio juosiamoje dalyje (1:B pav.); 2. Š, įtvirtinta mažesniu iš dalies sunykusiu vandens grioviu. Ji yra apie 230 m ilgio, 190 m pločio (1:A pav.); 3. P, kuri preliminariai traktuotina kaip priešpilis. Ji yra apie 320 m ilgio, 200 m pločio (1:C pav.).

Bendras komplekso ilgis ŠV–PR kryptimi sudaro apie 1 km, plotis ties plačiausia vieta – apie 320 m. Centrinė ir Š piliavietės dalys sudaro geometriškai taisyklingą, beveik simetriško, truputį „suploto“ iš P pusės ovalo formą. P dalis dėl vietos reljefo ypatumų sudaro kiek ištęsto trikampio formą, kurio pagrindas remiasi į centrinę piliavietės dalį, o smaigalys „įsispraudžia“ tarp Dangės upės kilpos ir aukštumos V dalyje.

2014 m. žvalgomieji tyrimai vykdyti spėjamos piliavietės centrinėje dalyje, juosiamoje plačiojo griovio (1:B pav.). Tyrimų vieta buvo sąlyginai suskirstyta į plotus A–G, visuose plotuose iškasant ne mažiau kaip po 3 šurfus (2 pav.). Taip žvalgomieji kasinėjimai buvo padalyti visoje centrinėje dalyje, kurios bendras plotas sudaro apie 5 ha. Plotuose C ir D, išsidėsčiusiuose nežymioje aukštumoje, buvo iškasta po 4 šurfus. Žemės paviršius tirtose vietose svyruoja nuo H_{abs} 1,17 m (šurfas 16) iki H_{abs} 1,82 m (šurfas 9). Tyrimų metu buvo ištirti 24 2x2m dydžio šurfai, kurių bendras plotas 96 m^2. Kultūrinis įvairių laikotarpių sluoksnis aptiktas visuose šurfuose (1–3, 5–15, 17–24), išskyrus šurfus 4 ir 16. Kultūrinio sluoksnio storis svyruoja nuo 10 cm iki 50 cm.

Didžiojoje dalyje šurfų aptiktos struktūros (dėmės, linijos, kuolavietės grunte, laužavietė), kurios negali būti natūralios kilmės, kadangi

4 pav. Linija, užsisukanti stačiu kampu, degėsių žymės ir ovalo formos dėmė šurfe 17. K. Permino nuotr.

Fig. 4. A line with a right angle, traces of charcoal, and an oval stain in test pit 17.

dažnu atveju jos sudaro taisyklingas struktūras, išdėstytas sistemingai geometriškai – ovalo formos kontūrus (šurfai 1, 5, 8, 10, 12, 13, 15, 17, 23 ir 24), tiesias, kai kuriais atvejais – lygiagrečiai išsidėsčiusias linijas (šurfai 1, 7, 8, 11, 12, 13 ir 17) arba tiesių linijų suformuotus stačius kampus (šurfai 11, 17) (3–5 pav.). Šios struktūros laikytinos kultūrinio sluoksnio požymiais. Būtent šiame sluoksnyje 30–55 cm gylyje 2014 m. (taip pat 2013 m.) tyrimų metu rasta apžiestų keramikos šukių bei šlako gabaliukų, todėl šio sluoksnio datavimas sietinas su geležies amžiaus laikotarpiu. Ne tyrinėjimų metu rastas ir senesniu laikotarpiu datuotinas radinys – titnago nuoskala su retušavimo pėdsakais (prof. A. Girininko konsultacija).

5 pav. Dėmės, formuojančios ovalo formos struktūrą ir tiesią liniją šurfe 23. K. Permino nuotr.

Fig. 5. Stains forming an oval structure and a straight line in test pit 23.

0 3 cm

6 pav. Geležies šlako gabaliukas. K. Permino nuotr.

Fig. 6. A piece of iron slag.

0 2 cm

7 pav. Apžiesta keramika. K. Permino nuotr.

Fig. 7. Partly thrown pottery.

0 2 cm

8 pav. Titnago nuoskala. K. Permino nuotr.

Fig. 8. The flint flake.

Bendras 2014 m. aptiktų radinių datavimas – laikotarpis prieš mūsų erą, XI–XIII a. ir XVII–XX a. pradžia. Geležies amžiumi datuojami radiniai – šlakas (6 pav.) bei apžiesta keramika (7 pav.), rasti šurfuose 2, 3, 8, 10, 13, 14, 18, 19, 21. Rastieji geležies šlako gabalai taip pat rodo, jog šioje vietoje žmogaus veikla vyko geležies amžiuje: „Visos Lietuvos archeologinės vietos, kur rasta geležies metalurgijos radinių, yra susiję su vieno ar kito tipo gyventomis vietomis. Nei vienos iš jų nebūtų galima priskirti prie atskirų gamybos vietų kategorijos. Geležies metalurgijos radiniai aptinkami piliakalniuose, piliakalniuose su gyvenvietėmis, neįtvirtintose gyvenvietėse ir laidojimo paminkluose, įrengtuose senesnių gyvenviečių vietoje“ (Salatkienė B., *Geležies metalurgija Lietuvoje. Archeologijos duomeny*s, Šiauliai, 2009, p. 130). Šlakas priskiriamas prie pagrindinių archeologinių geležies metalurgijos radinių. Nėra žinoma jokių istorinių šaltinių, kurie rodytų, jog istoriniais laikais tiriamoje vietoje būtų buvusi geležies apdirbimo vieta.

Šurfe 18 rasta tinklo plūdė patvirtina autoriaus teiginį, jog didžiulis, apie 90 m skersmens, šiuo metu jau užpelkėjęs vandens telkinys centrinėje dalyje (2 pav.) yra buvusi kūdra.

2014 m. tyrimų metu centrinę piliavietės dalį juosiančio gynybinio griovio aplinkoje (10–15 m atstumu nuo griovio) iškasti šurfai 4, 15–17, 24; taip pat čia 2013 m. buvo iškastas šurfas 3 bei perkasa 1. Jie nerodo, jog šis griovys – upės senvagė. Kad tai buvusi upės senvagė, nerodo ir 2014 m. atliktų geologinių gręžinių duomenys. Nei minėtuose šurfuose, nei gręžiniuose nebuvo aptikta upių priekrantėms būdingų sąnašų, vandens augmenijos, moliuskų liekanų, dumblo sluoksnių ir panašiai.

2014 m. žvalgomieji archeologiniai tyrimai paremia įvairiais šaltiniais grindžiamą autoriaus nuomonę, jog šioje vietoje buvo XIII a. dokumentuose minima pilis *Poys*.

The field evaluation at the site of the suspected Curonian castle of *Poys*

In 2014, the field evaluation, begun in 2013, at the site of the suspected Curonian castle of *Poys* continued between Liepų and Pievų Streets in the city of Klaipėda. The 2014 evaluation was conducted in the central part of the suspected castle site and in the wide ditch surrounding it (Fig. 1:B). The excavation location was conditionally divided into areas A–G, each of which was the site of at least three test pits (Fig. 2). In all, 24 2 x 2 m test pits (a total of 96 m^2) were excavated. A 10–50 cm thick cultural layer from various periods was discovered in all of the test pits except pits 4 and 16.

Many of the test pits contained structures (stains, lines, stake marks, a fire site), which could not be of natural origin because in many cases they form orderly structures with a systematic-geometric arrangement, e.g. oval contours, straight lines, and in some cases, parallel lines and perpendicular lines (Figs. 3–5). These structures should be considered signs of a cultural layer. In the very same layer, at a depth of 30–55 cm, the 2014 (as well as the 2013) excavation discovered sherds of partly thrown pottery (Fig. 7) and pieces of slag (Fig. 6) and therefore the layer should be dated to the Iron Age. A find dating to an older period, i.e. a flint flake with traces of retouching, was also found, but not during the excavation (Fig. 8). The general dating of the finds discovered in 2014 is the period before Christ, the 11th–13th centuries, and the 17th – early 20th centuries.

Rokas Vengalis

Žvalgomieji tyrimai Kernavės apylinkėse

2014 m. buvo tęsiami žvalgomieji tyrimai Kernavės apylinkėse. Tyrinėta Neries slėnyje, atkarpoje nuo Karmazinų iki Čiobiškio kaimų (Vilniaus ir Širvintų raj.) ir teritorijoje tarp Neries ir Spėros ežero, užakusių senųjų ežerų krantuose (Širvintų r.) (1 pav.). Tyrimai vykdyti 8 skirtinguose regionuose. Iš viso buvo ištirti 278 šurfai (283 m^2) bei atlikti kitokio pobūdžio žvalgymo darbai (paviršiaus žvalgymai, kasiniai). Pagrindinis tyrimų tikslas buvo duomenų regiono apgyvendinimo sistemos analizei rinkimas. Šie darbai pradėti 2009 m., tęsti 2010 ir 2013 m. (*ATL 2009 metais*, V., 2010, p. 78–82; *ATL 2010 metais*, V., 2011, p. 87–93; *ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 105–120).

Žvalgomiesiems tyrimams pasirinkta strategija analogiška naudotai ankstesniais metais. Pagrindinis metodas buvo šurfavimas. 1x1 m dydžio šurfai kasti eilėmis, maždaug 50 m atstumu vienas nuo kito. Kur įmanoma buvo naudojamas ir vizualinio paviršiaus žvalgymo metodas, tačiau jam tinkamų vietų žvalgytuose regionuose buvo labai mažai – tik keli nedideli suarti ploteliai ir kai kuriose vietose miško keliukai bei kvartalinės linijos. Taip pat keliose vietose kasti kasiniai. Jie kasti žemiausiose Neries terasose, norint patikrinti, ar jos nėra salpos ir ar jose verta atlikti didesnės apimties žvalgomuosius tyrimus.

Renkantis tyrimų vietas, pirmiausia stengtasi ištirti ankstesniais metais žvalgant praleistas upės slėnio atkarpas. Tyrimai atlikti žemiausiose (I–III) Neries terasose, šurfus kasant nuo 20 iki 200 m atstumu nuo dabartinės upės vagos. Taip pat pradėti žvalgomieji tyrimai ir už Neries